Edebiyatın İlişkileri, Dilin Değişimi ve Türkçenin Sözlükleri

Edebiyat ile felsefe, psikoloji ve psikiyatri arasındaki ilişkileri açıklar. · Dilin tarihî değişimini etkileyen sebepleri ve Türkçenin önemli sözlüklerini tanır. · Bağlamdan kelime anlamı çıkarır; yazım ve noktalama kurallarını uygular.

HATIRLAYALIM

- Edebiyat; insanı, varlığı ve ruhsal derinliği ele alırken felsefe, psikoloji ve psikiyatri gibi disiplinlerle sürekli etkileşim içindedir.
- Toplumsal değişmeler, göçler, din değişiklikleri ve teknolojik gelişmeler dilin söz varlığını ve yapısını tarihsel süreçte dönüştürür.
- Divânu Lugâti't-Türk'ten Kamus-ı Türkî'ye uzanan sözlük geleneğimiz Türkçenin zenginliğini ve tarihî gelişim evrelerini belgeler.

1 EŞLEŞTİRME

Görseldeki tarihî Türkçe sözlükleri sağ sütundaki açıklamalarıyla eşleştiriniz.

1. Divânu Lugât	2. Mukaddime	3. Muhâkemetü	4. Kamus-ı Türkî
11. yy	12. yy	15. yy	19. yy
Kaşgarlı Mahmud	Zemahşerî	Ali Şîr Nevâî	Şemsettin Sami

☐ 1. Divânu Lugâti't-Türk

☐ 2. Mukaddimetü'l-Edep

☐ 3. Kamus-ı Türkî

☐ 4. Lehçe-i Osmânî

a) Kaşgarlı Mahmud tarafından yazılan ilk Türkçe sözlük ve dil ansiklopedisi

b) Şemsettin Sami'nin Türkçeden Türkçeye hazırladığı modern sözlük

c) Ahmet Vefik Paşa'nın Osmanlı Türkçesi söz varlığını derlediği eseri

d) Zemahşerî tarafından Harezm sahasında hazırlanan sözlük

2 DOĞRU MU, YANLIŞ MI?

Görseldeki edebiyat ve bilim etkileşimi ilkelerine göre yargılardan doğru olanlara D, yanlış olanlara Y işaretleyiniz.

Edebiyat ve Felsefe	Psikolojik Derinlik
Varlığı ve insanı sorgular	Ruhsal çözümlemeler
Dilsel anlatım aracılığı	İç konuşma & çatışma

	D	Y
Edebiyat ve felsefe ortak paydada insanı, varoluşu ve ahlaki değerleri dille sorgular.	☐	☐
Dilin tarihsel süreçte değişmesinde dinî kabuller ve kültürel temaslar etkili olmamıştır.	☐	☐
Kamus-ı Türkî Türkçenin öz kelimelerine geniş yer veren ilk çağdaş sözlüklerdendir.	☐	☐
Edebî metinlerde kullanılan iç konuşma tekniği psikolojik tahlillere zemin hazırlar.	☐	☐

3 ÇOKTAN SEÇMELİ

Görseldeki kavram kartında edebiyatın diğer bilim dallarıyla kurduğu bağ modellenmiştir. Bir yazarın roman karakterinin bilinç akışını, iç çatışmalarını ve ruhsal bunalımlarını derinlemesine işlemesi edebiyatın en çok hangi bilim dalıyla ilişkisini gösterir?

EDEBİYATIN BİLİM DALLARIYLA ETKİLEŞİMİ

Felsefe	Psikoloji [?]	Sosyoloji
Varlık sorgusu	Bilinç akışı & içsel	Toplum & insan

Ⓐ Psikoloji ve psikiyatri bilimi

Ⓑ Sosyoloji ve toplumbilim

Ⓒ Arkeoloji ve kazı bilimi

Ⓓ Jeoloji ve yer bilimleri

4 KISA CEVAP

Görseldeki sözlük levhasında tanıtılan Türkçenin ilk sözlüğünün yazarını ve yazıldığı yüzyılı belirtiniz.

DİVÂNU LUGÂTİ'T-TÜRK (11. YÜZYIL)

Kaşgarlı Mahmud · İlk Türkçe Sözlük ve Dil Ansiklopedisi

Türkçenin zenginliğini ve Araplara Türkçeyi öğretmeyi hedefler.

_____

_____

5 TABLOYU TAMAMLA

Türk sözlükçülük tarihinin önemli eserlerini inceleyerek tablodaki boş hücreleri tamamlayınız.

Sözlük Adı	Dönemi / Sahası	Yazarı
Divânu Lugâti't-Türk	Karahanlı Türkçesi	Kaşgarlı Mahmud
Mukaddimetü'l-Edep	Harezm Türkçesi	
Muhâkemetü'l-Lugateyn		Ali Şîr Nevâî
Kamus-ı Türkî		

6 SIRALAMA

Görselde verilen Türk sözlükçülük tarihine ait eserleri yazılış tarihlerine göre kronolojik olarak 1'den 4'e kadar sıralayınız.

1. Divânu Lugât	2. Mukaddime	3. Muhâkemetü	4. Kamus-ı Türkî
11. yy Karahanlı	12. yy Harezm	15. yy Çağatay	19. yy Osmanlı

- ☐ Mukaddimetü'l-Edep (12. yüzyıl)
- ☐ Divânu Lugâti't-Türk (11. yüzyıl)
- ☐ Kamus-ı Türkî (19. yüzyıl sonu)
- ☐ Muhâkemetü'l-Lugateyn (15. yüzyıl)

7 KISA CEVAP

Tarihsel süreçte Türk dilinin söz varlığı ve yapısında değişime yol açan iki temel etkeni yazınız.

8 ŞİFRELİ KELİME

Görseldeki edebiyat ve sözlük ipuçlarından yararlanarak bulmacayı çözünüz. Turuncu anahtar kutulardaki harfleri birleştirerek anahtar kelimeyi bulunuz.

TÜRKÇENİN SÖZLÜK MİRASI VE DİLİN ZENGİNLİĞİ

SAMİ · ÖZLEM · ZEMAHŞERÎ · LUGAT · ÜSLUP · KAŞGARLI

İpuçlarını çözerek gizli edebiyat terimini (6 harf) bulunuz.

- Kamus-ı Türkî adlı sözlüğün yazarı olan aydın (Şemsettin) ☐☐☐☐
- Edebî metinlerde sıkça işlenen hasret ve kavuşma isteği duygusu ☐☐☐☐☐
- Mukaddimetü'l-Edep sözlüğünü kaleme alan büyük dil bilgini ☐☐☐☐☐☐☐☐☐
- Eski dilde sözlük anlamına gelen Arapça kökenli sözcük ☐☐☐☐☐
- Yazarın veya şairin dili kullanma tarzı ve anlatım biçimi ☐☐☐☐☐
- Divânu Lugâti't-Türk'ü yazan ilk Türk sözlükçüsü (Mahmud) ☐☐☐☐☐☐☐☐

Turuncu kutulardaki harfler yukarıdan aşağıya:

9 AÇIK UÇLU · DÜŞÜN

Edebiyatın psikoloji ve psikiyatri biliminden yararlanmasının bir roman yazarına sağladığı en önemli katkıyı yazınız.

10 ÇOKTAN SEÇMELİ

Görseldeki metin tahlili kartında bir romandan alınan felsefi sorgulama parçası verilmiştir. Bu parçada edebiyat ile felsefenin ortak paydası aşağıdakilerden hangisiyle en iyi açıklanır?

METİN TAHLİLİ · VAROLUŞ SORGUSU

"İnsan, seçimleriyle kendi özünü inşa eder; adalet vicdanda başlar."

Edebiyat ve felsefe; insan varoluşunu dille sorgulayan ortak alanlardır.

- (A) Varlığın anlamını ve insan varoluşunu dille sorgulamaları
- (B) Her iki alanın da kesin sayısal deneylerle sonuca ulaşması
- (C) Toplumsal tabuları görmezden gelerek sadece biçime odaklanmaları
- (D) Gündelik olayları nesnel haber diliyle aktarmayı amaçlamaları

11 EŞLEŞTİRME

Görseldeki alanları edebiyat ve dil araştırmalarındaki tanımlarıyla eşleştiriniz.

Felsefe	Psikoloji	Sözlükçülük	Dil Değişimi
Soyut Varlık Sorgusu	Ruhsal Süreç Tahlili	Söz Varlığı Kaydı	Tarihsel Dönüşüm

- ☐ 1. Felsefe
- ☐ 2. Psikoloji
- ☐ 3. Sözlükçülük
- ☐ 4. Dil değişimi

a) Varlık, bilgi ve ahlak üzerine soyut kavramsal sorgulamalar

b) Bireyin duygu, düşünce ve ruhsal süreçlerini inceleyen alan

c) Toplumların tarihsel serüveniyle söz varlığının evrilmesi

d) Bir dilin söz dağarcığını tanımlayıp kayıt altına alma faaliyeti

12 DOĞRU MU, YANLIŞ MI?

Türkçenin sözlükleri ve dilin gelişimiyle ilgili yargılardan doğru olanlara D, yanlış olanlara Y işaretleyiniz.

	D	Y
Ali Şîr Nevâî, Muhâkemetü'l-Lugateyn'de Türkçe ile Farsçayı karşılaştırmıştır.	☐	☐
Edebî eserlerde psikiyatrik rahatsızlıkların ele alınması edebiyatın sınırlarını aşar.	☐	☐
Göçler ve coğrafya değişiklikleri dilde lehçe ve şive farklılıkları doğurur.	☐	☐
Kamusü'l-A'lâm Türk edebiyatındaki ilk felsefe sözlüğü olarak kabul edilir.	☐	☐

derskutusu.com · © Ders Kutusu · Tüm hakları saklıdır.